

УДК 355.426.4

В. С. Молдавчук

**ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОФІЦЕРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ –
ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА КОНТРАКТОМ,
ГОТОВНОСТІ ЇХ ДО ЯКІСНОГО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ
(ПРОБЛЕМИ, ОСНОВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ)**

Розглянуто сферу педагогічної діяльності та особливості формування педагогічної майстерності офіцера Національної гвардії України.

Ключові слова: педагогічна майстерність, військова професійна діяльність, військова служба за контрактом.

Постановка проблеми. У складній суспільно-політичній обстановці, за напруженого протистояння чисельним спробам дестабілізувати обстановку в країні особовий склад Національної гвардії України (НГУ) виконує бойові завдання із захисту територіальної цілісності та державного суверенітету, конституційних прав громадян України. У виконанні основних функцій, визначених у Законі України “Про Національну гвардію України” (№ 867-УП від 13.03.2014 р.) [1] та Законі України «“Про внесення змін до Закону України “Про Національну гвардію України”» щодо вдосконалення правових засад діяльності Національної гвардії України (№ 920-УІІ від 24 грудня 2015 р.) [2], головна роль належить офіцерському складу. Від його діяльності значною мірою залежить процес навчання та виховання особового складу в умовах удосконалення системи підготовки особового складу та подальшого збільшення кількості військовослужбовців військової служби за контрактом у підрозділах НГУ. При цьому важливо визначити:

- функції військово-професійної діяльності офіцера;
- особливості військово-педагогічної діяльності офіцера;
- вимоги до стилю військово-педагогічної діяльності офіцера;
- основні якості військового педагога;
- особливості формування педагогічної майстерності офіцера НГУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення загальних вимог до педагога, його професійної діяльності висвітлені у наукових працях видатних учених минулого Я. Коменського, Й. Гербарта, І. Песталоцці, Г. Сковороди, О. Духновича, А. Макаренка, К. Ушинського, В. Сухомлінського.

Сучасні дослідження, які розкривають зміст педагогічної діяльності офіцера, розглядаються у працях В. Ягупова, В. Маслова, Д. Іщенко, І. Грязнова, А. Галімова, В. Райко, В. Дзюби та інших науковців. Проте питання педагогічної діяльності офіцера НГУ у наукових працях ще належно не досліджуються.

Мета статті – розкрити зміст педагогічної майстерності офіцера Національної гвардії України, виробити основні шляхи та напрямки формування їх педагогічної майстерності.

Виклад основного матеріалу. У період удосконалення організаційно-штатної структури НГУ, комплектування підрозділів військовослужбовцями військової служби за контрактом одним із найважливіших факторів і умов, що визначають ефективність та якість навчального процесу, удосконалення роботи з особовим складом, є високий рівень педагогічної майстерності офіцера (педагога).

У загальному плані педагогічну майстерність можливо розглянути з таких позицій.

По-перше, соціально-педагогічної, яка пов’язана з вирішенням завдань щодо виконання специфічного соціального замовлення, навчання, виховання (роботи з особовим складом) військовослужбовця НГУ як захисника інтересів Вітчизни.

По-друге, професійно-етичної, яка пов’язана з виконанням військового обов’язку, з проявом національного патріотизму, відповідальності офіцера за результати навчання та за свою педагогічну діяльність.

По-третьє, високого рівня професіоналізму, який пов’язаний з проявом єдності діяльності й особистості офіцера. Майстерність його формується в активній, цілеспрямованій діяльності.

По-четверте, єдності теоретичного осмислення і засвоєння його сутності,

структури, діяльності офіцера з використанням конкретної педагогічної технології, педагогічних навичок і вмінь.

По-н'яте, загальної, професійної та педагогічної культури як реального компонента і найважливішого показника рівня професійно-культурного розвитку особистості офіцера (педагога).

Педагогічна майстерність офіцера НГУ інтегральна, складна і містить різні аспекти пізнання та реалізації на практиці [3].

Педагогічну майстерність можна визначити як синтез (або сплав) професійно-педагогічних знань, навичок і вмінь, високорозвиненого педагогічного мислення, емоційно-вольових засобів виразності, який у взаємозв'язку з високорозвиненими якостями особистості офіцера дозволяє йому ефективно та якісно вирішувати завдання навчальної, виховної (роботи з особовим складом) та психологічної підготовки особового складу.

Як впливає з визначення педагогічної майстерності, найважливішими структурними компонентами її є такі.

1. Знання. Майстерність починається зі знання того предмета, яким офіцер займається в умовах військової діяльності.

У період служби у підрозділах НГУ майстерність офіцера базується на всебічному знанні військової справи, особливостей і тонкощів військової служби, службово-бойової діяльності конкретної військової частини (підрозділу), конкретної військової спеціальності та посадових обов'язків, на глибоких знаннях функціональних обов'язків.

У структурі педагогічної майстерності особливе місце займають психолого-педагогічні, професійно-етичні та правові знання. Перш за все, це знання про сутність психіки людини і закономірності її прояву в умовах військової служби. Особливо важливі офіцеру знання про особистість військовослужбовця військової служби за контрактом, про його моральність, його професійну спрямованість, мотиви діяльності, особливості характеру, здібності та схильності, про ті реальні психічні процеси, які складають мислення, почуття, волю військової людини, про психічні стани, що виявляються у військовослужбовця як у бойових умовах, так і у практичній діяльності у мирний період під час виконання службових завдань, у повсякденній діяльності.

Ефективний вплив офіцера на особовий склад підрозділу, частини неможливий без знання ним природи і сутності психології військового колективу, тобто колективної та групової думки, що виявляються у групових настроях, системі сформованих взаємин, характері можливих конфліктних ситуацій, колективних традиціях, рівні авторитетності командирів і офіцерів підрозділу та інших соціально-психологічних явищ.

Психологічні знання органічно поєднуються і переплітаються з педагогічними знаннями: про сутність і закономірності навчального та виховного процесу (роботи з особовим складом), про зміст і взаємозв'язок навчання, виховання, розвитку та психологічної підготовки, про педагогічні можливості керівництва підлеглими під час проведення з ними занять, про принципи, методи, форми, засоби та прийоми навчального, виховного (роботи з особовим складом) впливу.

Вивчення цього питання у підрозділах показує, що високий рівень педагогічної майстерності офіцера не обмежується тільки оволодінням певною сумою знань. На практиці зустрічаються факти, коли офіцер, маючи відповідну ерудицію, знання тактико-спеціальної, тактичної підготовки, психології, педагогіки, права, статутів і т. д, не володіє необхідними педагогічними навичками й уміннями.

2. Уміння висловлювати і проявляти свої особистісні характеристики в інтересах досягнення навчальних цілей. Особистісні якості офіцера частинками входять у фундамент педагогічного впливу.

3. Високий патріотизм, любов до своєї Вітчизни, до ратної праці, повага до військовослужбовця, відповідальне ставлення до виконання свого обов'язку щодо забезпечення безпеки суспільства і держави, збереження та примноження військових традицій.

4. Рівень розвитку військово-професійних якостей. Мова йде не тільки про майстерне володіння військовою справою, сучасною технікою, зброєю, а й про наявність у офіцера таких рис, як дисциплінованість, цілеспрямованість, рішучість, ініціативність, мужність, наполегливість, терпіння, самовладання тощо.

5. Духовно-моральні та професійно-етичні якості офіцера. До них належать такі якісні

характеристики, як чесність, порядність, правдивість, скромність, працьовитість, тактовність, гідна поведінка на службі та у побуті, сумлінне виконання військового обов'язку, прояв совісності та високої моральної відповідальності за організацію і проведення навчально-виховної роботи, за її ефективність та результати. Дотримання вимог і норм педагогічної етики офіцера у житті та професійній діяльності є найважливішою педагогічною умовою і засобом підготовки підлеглого особового складу.

6. Організаторські якості: плановість, уміння приймати грамотні педагогічні рішення, своєчасно і чітко ставити цілі та завдання у ході проведення занять, розпорядливість, уміння здійснювати контроль, правильно оцінювати і коригувати поведінку військовослужбовців та свої дії.

7. Загальна, військово-професійна і педагогічна культура, що виявляється в культурі пізнавальної діяльності, культурі мислення і мови, культурі почуттів, педагогічного спілкування, методичній культурі та культурі зовнішнього вигляду, професійно-етичній культурі, культурі поведінки.

Педагогічна культура офіцера є атрибутивною ознакою військово-професійної діяльності. Вона являє собою загальну культуру певного рівня педагогічної майстерності офіцера, яка виявляється у комунікативних якостях, знаннях і навичках, що забезпечує реалізацію цілей і завдань військово-педагогічної діяльності.

8. Специфічні якості та властивості офіцера як педагога, які прямо й опосередковано зумовлюють рівень його професіоналізму (любов до своєї спеціальності, педагогічну спостережливість, педагогічну увагу, педагогічне мислення, особливі якості мови, душевну чуйність, вимогливість, педагогічний такт та ін). На деяких із них зупинимося більш детально.

Центральним компонентом педагогічної майстерності є розвинене педагогічне мислення, що обумовлює творчість під час вирішення навчальних завдань.

В єдності з педагогічним мисленням перебуває мова офіцера. Культура мови офіцера як педагога, її виразність, змістовність, емоційна забарвленість, логічність допомагають ефективніше впливати на свідомість, підсвідомість, почуття і навіть волю військовослужбовця, а також переконувати,

пояснювати, доводити, роз'яснювати сутність висунутих вимог, шляхи та умови їх виконання.

Важливим елементом педагогічної майстерності офіцера є педагогічна вимогливість, яка проявляється, насамперед, у постійному вимогливому, але справедливому ставленні його до виконання службово-бойових завдань, навчання та статутної поведінки підлеглих, а також до самого себе. У вимогливості офіцера проявляється віра в людину, в його можливості, реальна допомога у розвитку здібностей військовослужбовців, турбота про виконання вимог законодавчих актів, що визначають статус і становище солдата, сержанта, прапорщика, офіцера.

Найбільш повно професійно-етична сторона діяльності офіцера виражається у педагогічному такті, що складається з елементів професійної майстерності, педагогічної етики та педагогічної культури.

Педагогічна техніка є також складовим і важливим елементом професійної педагогічної майстерності, за допомогою її офіцер вирішує численні навчально-виховні завдання.

Розглянуті структурні елементи в їх єдності та взаємозумовленості складають професійно-педагогічну майстерність. Досвід передових офіцерів НГУ показує, що становлення офіцера як майстра навчання, виховання (роботи з особовим складом) підлеглих – це не лише засвоєння певної системи знань, оволодіння відповідними педагогічними навичками й уміннями. Це вдосконалення його особистості як педагога, підвищення його професіоналізму (загальна та спеціальна підготовленість, досвід педагогічного спілкування з людьми, світогляд та ерудиція, його загальна і професійна культура, рівень духовно-моральної вихованості, педагогічної творчості, оптимізм, вольова цілеспрямованість, терпіння, найвища відповідальність за кінцевий результат військової діяльності).

Особливості й основні шляхи формування та вдосконалювання педагогічної майстерності офіцера НГУ. Педагогічна майстерність формується і вдосконалюється у процесі повсякденної діяльності та відображає той рівень професійної підготовленості, якого офіцер досяг.

Процес формування та вдосконалювання педагогічної майстерності офіцера є тривалим, внутрішньо суперечливим і обумовлений впливом численних факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру.

1. Основи майстерності офіцера як військового педагога закладаються у період навчання його у військово-навчальному закладі. У процесі вивчення предмета “Військова педагогіка” курсанти оволодівають ґрунтовними знаннями педагогічних закономірностей, принципів, засобів і методів впливу на людей, уміннями застосовувати ефективні засоби педагогічного впливу, творчо аналізувати свою діяльність, прогнозувати її результативність. Важливо у стінах навчального закладу спонукати курсантів до активної участі у практичному проведенні занять, у заходах роботи з особовим складом (бесіди, інформування, диспути тощо), у ході підготовки наукових рефератів, повідомлень, під час стажування у підрозділах НГУ. Професорсько-викладацькому складу на заняттях необхідно звертати увагу на професійно важку ратну працю офіцера, його відповідальність за прийняті рішення, забезпечення діяльності, проведення занять з бойової та спеціальної підготовки, організації службово-бойової діяльності, виконання завдань у зоні проведення АТО, особливості роботи з військовослужбовцями військової служби за контрактом.

2. У подальшому педагогічна майстерність удосконалюється у період служби офіцера безпосередньо у підрозділах. На цей час підготовка особового складу підрозділів, укомплектованих військовослужбовцями за контрактом, проводиться за модулем. Програмою передбачено проведення 12 годин занять на місяць (два дні по 6 годин), усього на рік 120 годин з 12 предметів. Аналіз свідчить, що командир взводу проводить 7-8 годин занять на місяць. Водночас 9-10 разів очолює службу, 9-10 разів перевіряє несення служби особовим складом. Виникає запитання: чи можливо в таких умовах підвищувати педагогічну майстерність? Мабуть, ні. Вихід – удосконалення підготовки офіцерського складу, особливо взводної та ротної ланок, під час проведення зборів, при цьому необхідно звертати особливу увагу на новітні технології у проведенні занять. Це й організація лекторіїв, майстер-класів педагогічної майстерності, заняття з гуманітарної та професійної підготовки, використання нарад, семінарів, контрольних перевірок, узагальнення досвіду роботи офіцерів, і проведення науково-практичних конференцій, семінарів, “круглих

столів” з питань навчання (роботи з особовим складом), і робота центрів культури, клубів тощо.

3. У період навчання магістрів у Національній академії Національної гвардії України. Виходячи із структури майстерності офіцера як військового педагога, а також з аналізу практичної діяльності, одним із шляхів вдосконалювання педагогічної майстерності є цілеспрямоване озброєння офіцерів системою необхідних знань з концептуальних проблем навчання: розуміння його сутності та ролі у розвитку особистості військової людини; надання сучасних знань в області психології, педагогіки, філософії, соціології, духовно-моральної сфери.

В академії важливо навчати офіцерський склад інноваційним технологіям навчання (особливо військовослужбовців військової служби за контрактом). Це модульні, інформаційні, імітаційні, проектні технології, технології розвивального навчання.

4. У процесі цілеспрямованої та систематичної роботи із самоосвіти і самовиховання. Життя не стоїть на місці. Воно постійно висуває перед офіцером дедалі нові й нові вимоги. І тільки той офіцер виявляється на висоті, який постійно прагне до самовдосконалювання, розвиває свій професіоналізм.

Для кожного офіцера характерний певний рівень розвитку і прояву педагогічної майстерності. Цей рівень залежить від змісту структури конкретної особистості, від того, у системі яких життєвих явищ, умов та взаємовідносин вона формувалася і складалася, від системи педагогічних впливів, які застосовувалися в процесі її формування. Знання індивідуальних відмінностей прояву педагогічної майстерності конкретного вихователя дозволяє визначити і найбільш елективні засоби, методи, прийоми виховного впливу. У практиці зустрічаються факти, коли в одного офіцера бракує необхідних професійних знань, у другого – занадто малий практичний досвід військової діяльності, у третього – знання є, але він не вміє їх правильно застосувати на практиці під час вирішення завдань, у четвертого – сформувалася повна байдужість до долі іншої людини, до навчальної діяльності взагалі, у п'ятого – спостерігається відсутність елементарної культури мови тощо. Глибоке знання

індивідуальних особливостей офіцера, рівня його професійного розвитку та вміння враховувати індивідуальність прояву педагогічної майстерності – один із найважливіших шляхів роботи з формування і розвитку такої майстерності у офіцера НГУ.

5. Цілеспрямоване використання у педагогічній діяльності всього різноманіття методів і засобів, які обґрунтовані у педагогічній науці, та втілення у практику передового досвіду. У навчанні підлеглих неабияку роль відіграє особистий приклад офіцера, командира, старшого начальника. Для майстрів педагогічної діяльності саме і є характерним те, що їх особистий приклад відповідає тим вимогам, які висуваються до сучасного офіцера. Це проявляється в єдності слів і конкретних дій, в єдності позитивного особистого прикладу і високої вимогливості до своїх підлеглих, в умілому поєднанні особистого прикладу з високою організованістю, в єдності знань з їх умілим використанням на практиці. Ось чому важливо вивчати їх досвід, переймати його і впроваджувати у практику педагогічної діяльності. Щорічно за підсумками навчального року на “Дошку пошани НГУ” [4] заносять прізвища генералів, офіцерів, військовослужбовців військової служби за контрактом, службовців, які досягли сталих високих показників у службово-бойовій діяльності, військовій дисципліні та навчанні. Серед них значна частина володіє передовою педагогічною майстерністю. Бачиться доцільним їх досвід поширювати на сторінці НГУ в Інтернеті та у відомчих засобах масової інформації.

6. Формування та вдосконалення педагогічної майстерності офіцера має безпосередній зв'язок з високою організацією служби, навчального процесу, бойової та професійної підготовки, із створенням необхідних умов для самостійної роботи офіцера над собою.

Самостійна робота – неодмінна умова розвитку і вдосконалення людської особистості, збереження інтелекту та фізичних можливостей. Самостійна робота має два взаємопов'язаних і взаємообумовлених аспекти: а) самоосвіта офіцера шляхом самостійного накопичення знань про сутність і значення професійної майстерності, про шляхи і методи його формування та вдосконалення; б) набуття та накопичення досвіду вирішення навчальних завдань, розвиток у себе необхідних професійних якостей шляхом

самовдосконалювання, яке спрямоване на самостійне набуття системи знань, постійне поповнення свого інформаційного багажу й ефективне використання накопичених знань у практичній діяльності, перетворення їх у конкретні навички та вміння, що дозволяють більш успішно вирішувати навчальні завдання. Отримання необхідної інформації для офіцера сьогодні полегшується за допомогою сучасних комп'ютерних технологій і, в першу чергу, Інтернету. Важливо навчитися самостійно отримувати такого роду інформаційні знання.

Найбільш складною є інша частина процесу самовдосконалювання – самовиховання. У цьому випадку мова йде про якості, які входять у структуру педагогічної майстерності. Найважливішою умовою ефективності самовиховання є вміння офіцера аналізувати й об'єктивно оцінювати свою діяльність, власну поведінку, свої досягнення та недоліки. Відсутність такого вміння нерідко призводить до того, що в офіцера розвивається надмірна вимогливість до підлеглих і зникає вимогливість до себе. Тому самоаналіз і самооцінка своєї діяльності, своїх якісних характеристик істотно впливають на сам процес формування і розвитку педагогічної майстерності.

На думку В. В. Ягупова, самооцінка формує мотивацію навчально-пізнавальної та військово-професійної діяльності, сприяє гуманізації та демократизації військово-дидактичного процесу, перетворює процес навчання на співробітництво між військовим педагогом та воїном, сприяє розвитку особистості військовослужбовця, є джерелом і спонукальною силою особистості орієнтовно навчання [5].

Самовдосконалення є потужним фактором та умовою розвитку особистості офіцера як педагога, формування і розвитку його професійно-педагогічної майстерності.

Висновок

Професіоналом офіцер не народжується. Він досягає майстерності в результаті наполегливої, цілеспрямованої роботи над собою, активної педагогічної діяльності, впливу військового колективу, в якому він формується, та тієї системи, де він виконує свої професійні обов'язки.

Педагогічна майстерність офіцера є необхідним чинником підвищення ефективності та якості процесу навчання військовослужбовців військової служби за контрактом підрозділів НГУ.

Список використаних джерел

1. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України № 876-УІІ від 13 березня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 17. – Ст. 594.
2. Про внесення змін до Закону України “Про Національну гвардію України”, щодо удосконалення правових засад діяльності Національної гвардії України [Текст] : Закон України № 920-УІІІ від 24 грудня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2016. – № 3. – Ст.35

3. Дзюба, В. М. Військова педагогіка, виховна та соціальна робота [Текст] – К. : МП Леся, 2009. – 85 с.

4. Наказ командувача Національної гвардії України № 389 від 24.11.2014 р.

5. Ягупов, В. В. Теорія і методика військового навчання [Текст]. – К. : Тандем, 2000. – 380 с.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2015 р.

Рецензент – кандидат психологічних наук, професор І. І. Ліпатов, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 355.426.4

В. С. Молдавчук

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОФИЦЕРА НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ – ВАЖНЫЙ ФАКТОР ОБУЧЕНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ПО КОНТРАКТУ, ГОТОВНОСТИ ИХ К КАЧЕСТВЕННОМУ ВЫПОЛНЕНИЮ СЛУЖЕБНО-БОЕВЫХ ЗАДАЧ (ПРОБЛЕМЫ, ОСНОВНЫЕ ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА)

Рассмотрена сфера педагогической деятельности и особенности формирования педагогического мастерства офицера Национальной гвардии Украины.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, военная профессиональная деятельность, военная служба по контракту.

UDC 355.426.4

V. S. Moldavchuk

EDUCATIONAL ACTIVITIES OFFICER NATIONAL GUARD OF UKRAINE – AN IMPORTANT FACTOR TRAINING SOLDIERS IN CONTRACT, ALERT THEM TO THE QUALITATIVE PERFORMANCE OF SERVICE AND COMBAT MISSIONS (PROBLEMS MAIN WAYS OF FORMING PEDAGOGICAL SKILLS)

The scope of educational activities and features of formation of pedagogical skill of Ukraine National Guard officer is considered.

Keywords: pedagogical skills, military professional activities, military service under the contract.

Молдавчук Василь Степанович – професор кафедри тактичної підготовки військ факультету підготовки фахівців для Національної гвардії України Національної академії внутрішніх справ МВС України